

Venkraai *Het verenigingsblad van de KNNV - afdeling Eindhoven*

(Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Vereniging voor Veldbiologie)

De verschijningsdata zijn: 20 februari, 20 mei, 1 september en 20 december.

Kopij kan tot uiterlijk 4 weken voor verschijning worden ingeleverd bij de eindredacteur.

Eindredactie en opmaak

Gerard Vos, 040-2217857, redactie@eindhoven.knnv.nl

Redactieleden

Rob Aarts, 040-2531773 - John Bruinsma, 0499-473384 - Jan Schellekens, 040-2435473

"Venkraai" is een streeknaam voor de Zwarte stern, die vroeger in de omgeving van Eindhoven voorkwam als broedvogel op vennen.

De KNNV is een landelijke vereniging, opgericht in 1901. Het doel is natuurstudie en -bescherming door middel van inventarisaties en activiteiten als excursies, lezingen en cursussen.

De afdeling Eindhoven - opgericht in 1945 - is op al deze terreinen actief, o.a. in een aantal werkgroepen, zie hieronder. Het aantal leden bedraagt ongeveer 245.

Het lidmaatschapsgeld voor 2024 is € 35,00 voor een gewoon lid, € 15,00 voor een huisgenootlid, en € 20,00 voor een jongerenlid (Het jongerenlidmaatschap geldt t/m het jaar waarin men 25 jaar wordt).

Bij toetreden na 30 juni geldt de helft van deze bedragen. Over te maken op de rekening van KNNV Afd. Ehv., IBAN: NL27INGB0001066049, BIC: INGBNL2A.

Gewone leden ontvangen naast de Venkraai het landelijke KNNV-tijdschrift 'Natura' 4x per jaar. Een informatiepakket voor toekomstige leden ligt bij de ledenadministratie gereed.

Aanmelden en opzeggen kan bij de ledenadministrateur, zie hieronder.

Kopij

De volgende Venkraai komt uit op 1 september 2024. Kopij aanleveren vóór 1 augustus 2024, per e-mail: redactie@eindhoven.knnv.nl. De redactie behoudt zich het recht voor, teksten aan te passen of in te korten.

Contact

Bestuur

Voorzitter: Sjef Ernes, 06-55154731,
voorzitter@eindhoven.knnv.nl

Secretaris a.i.

Jan Lanter, 06-49740889,
secretaris@eindhoven.knnv.nl

Penningmeester a.i.

Gerard Vos, 040-2217857,
penningmeester@eindhoven.knnv.nl

Lid

Trudy Mennen, 040-2129281,
bestuur1@eindhoven.knnv.nl

Ledenadministratie

Ludy Aarts, 040-2531773,
ledenadministrateur@eindhoven.knnv.nl

Lezingen a.i

Ursula Elskamp, 040-2126288,
lezingen@eindhoven.knnv.nl

Cursussen

Ursula Elskamp, 040-2126288,
cursussen@eindhoven.knnv.nl

Publiciteit

Jan Lanter, 06-49740889,
publiciteit@eindhoven.knnv.nl

Vertrouwenspersoon

Annemieke van Vucht, 0499-398897,
annemiekevanvucht@kpnmail.nl

Commissies

Excursiecommissie

Annemieke & Rob van Vucht, 0499-398897,
annemiekevanvucht@kpnmail.nl

Natuurbeschermingscommissie

Jacqueline van Heek, 040-2110213,
jacquelineheek@cs.com

Werkgroepen

Vogelwerkgroep

Gerard Tielemans, 06-15516992, detielies@hotmail.com

Vogelgroep

Willy Meijer, 040-2428043, willymeijer.vogelgroep@xs4all.nl

Floristische werkgroep

Wim van der Ven, 06-23047990, fwe@eindhoven.knnv.nl

Insectenwerkgroep

Piet Tutelaers, 040-2854670, piet@tuite.nl

Mossenwerkgroep

Marleen Smulders, 06-20024568,
m.smulders@onsbrabantnet.nl

Micro-hydrobiologische werkgroep

Joost van de Sande, 0497-591547, joost.snd@gmail.com

Paddenstoelenwerkgroep

Annie Dirx, 06-13052114, anniedirxvhees@kpnmail.nl

Plantenwerkgroep

Petra van Leeuwen, 040-2114070, petravleeuwen@upcmail.nl

Natuurhistorisch archief

Dit bevat alle Wetenschappelijke Mededelingen, uitgaven van de Stichting Uitgeverij KNNV, inventarisatierapporten, Venkraaien, Dubbeloven, excursieverslagen en andere literatuur. Ieder lid van de afdeling kan gebruik maken van dit archief. Inlichtingen bij Jelle Schuurmans, 0499-399429, jelle.schuurmans@antenna.nl

Tweedehands natuurboeken

Informatie: knnv.nl/lees-mee/tweedehands-boeken

Website

eindhoven.knnv.nl

Leon Dings, 06-53897198, webredactie@eindhoven.knnv.nl

Ontmoetingsgebouw

IVN-KNNV-gebouw d'n Aard, Ariespad 5, 5503EZ Veldhoven.

Venkraai

Verenigingsblad van de KNNV afdeling Eindhoven

Zomer 2024

Berichten	“Op de hoogte-34”	2
	Wilt u herinnerd worden aan komende KNNV-activiteiten?	2
	Wijzigingen ledenbestand	3
	Adoptiegebied Gijzenrooi	3
Excursies	Za 25 mei Excursie Biodiversiteit Gijzenrooi	5
	Za 15 jun Excursie naar De Liereman	6
	Za 22 jun Excursie naar Blauwgrasland Urkhovense Zegge	6
	Za 6 jul Excursie naar het Renkums Beekdal	7
	Za 24 aug Fietsexcursie Strabrechtse heide	7
	Za 14 sep Excursie naar de Plateaux	8
	Excursies van de Vogelwerkgroep	8
	Zomerprogramma 2024 van de Floristische Werkgroep	9
Cursussen	Minicursus Nederlandse Mieren	9
	Minicursus Vleermuizen	10
Excursieverslagen	Zondag 4 februari 2024, de Vogelgroep op pad...	11
	Texel als een droom?	12
Artikelen	Dalarna met familie	14
	Veenmieren en klimaatverandering	17
	Het Bont dikkopje	21
	Uit de kronieken van de ornithologie	23

Voorblad Kramsvogel *Turdus pilaris*, Grönklitt, Dalarna (Zweden) – Foto: Martien Helmig

“Op de hoogte-34”

Sjef Ernes

Voorzitter, KNNV afdeling Eindhoven

We mogen terugblikken op een goed bezochte ALV. Misschien vanwege de aangekondigde statutenwijziging? Wellicht was men nieuwsgierig naar de plannen van het bestuur? Of kwam het door de commotie over het terugtreden uit het bestuur van 3 bestuursleden?

De statuten zijn inmiddels aangenomen. Ten overvloede meld ik de aangepaste naam: Natuurhistorische Vereniging is geworden Natuurvereniging. De uitbreiding met een 4e doelstelling van onze vereniging (natuur-belangenbehartiger) is een belangrijke stap dunkt me !

Het bestuur heeft aangegeven hoe het denkt te komen tot een gedegen meerjaren-toekomstplan. Er wordt voortgebouwd op wat de Innovatie-Commissie al gedaan heeft op dit gebied. De vernieuwde commissie, uitgebreid met nog 4 personen, is al begonnen met wat we hebben genoemd een ‘toekomstvisie-verkenning’. Aan de hand van een denkmodel dat gericht is op consent (mooi woord, zoek het maar eens op) zijn 5 verkenningsthema’s verdeeld over de 9 commissieleden om studiematig te worden uitgediept. De resultaten daarvan worden gestructureerd geclusterd (eind juni). Om vervolgens in concrete ideeën te worden gepresenteerd op een Algemene Ledendag op 12 oktober. Noteer dus alvast die dag in jullie agenda!

Het zal een bijzondere dag worden die we ook met een gezellig drankje/hapje zullen afsluiten.

Eind van het jaar ligt er dan een eindadvies bij het bestuur. Dat advies, samen met het meerjaren-beleidsplan van de landelijke vereniging (vaststelling 20 april dit jaar), zal worden omgezet in een meerjarenbeleid voor onze afdeling waarmee we naar de toekomst kijken, vast te stellen op de ALV in 2025.

In het coördinatoren-overleg met het bestuur is eensgezind het plan opgevat om biodiversiteit op de agenda te krijgen. Te beginnen in de Week van de Biodiversiteit (18-25 mei) die door de landelijke KNNV wordt georganiseerd. We hebben 2 enthousiaste organisatoren (Freek Smedema en Natascha Jaegers) die samen met 7 (!) werkgroepen op 25 mei een open activiteit voor iedereen organiseren in ons adoptiegebied Gijzenrooi, waar de werkgroepen onder andere inventariseren. We krijgen publiciteit via het Trefpunt Groen Eindhoven en haar Groencafé. Ook Brabants Landschap heeft medewerking toegezegd.

Het begrip biodiversiteit staat die dag centraal. Deelnemers kunnen dan op een intensievere manier kennis maken met de diverse werkgroepen, hun werkmethodes en hun visie op de samenhang tussen hun waarnemingen en de staat van de natuur. Niet alleen voor onze (met name) nieuwe leden maar nu toegankelijk voor iedereen, ook voor niet-leden! Als deze Venkraai op de deurmat valt heb je nog een week om je op te geven.

Biodiversiteit staat torenhoog op alle agenda’s van natuurverenigingen en belangenorganisaties. Nog onlangs zijn we weer teleurgesteld door de afzwakking van de Natuurwet door Brussel, en de verlenging met nog weer 10 jaar pesticiden-gebruik zoals Glyfosaat. Allemaal besluiten die funest zijn voor het zo broodnodige biodiversiteitsherstel wat op zich zelf al een lange adem vergt. Dus is het ook een terugkerende vraag aan ons allemaal hoe wij met het begrip Biodiversiteit en ecologisch herstel als vereniging willen dealen. Wordt zeker vervolgd.

De voorjaarskriebels zijn al volop gevoeld, de eerste leden zijn alweer aan hún ‘grote trek’ begonnen, met tent, caravan of camper. Zo ook de schrijver van dit stukje. Om te genieten van de natuur en ons te blijven verwonderen, dichtbij en ver weg. Ik wens ons allen een mooie lente!!

Wilt u herinnerd worden aan komende KNNV-activiteiten?

Wanneer er een KNNV-activiteit - zoals een excursie of lezing - ophanden is, dan stuurt onze ledenadministrateur Ludy Aarts een e-mail ter herinnering aan de leden. Maar dat geldt alleen voor hen die zich voor deze service hebben opgegeven.

Als u de herinnerings-e-mails niet ontvangt, maar dat wel zou willen, dan is het voldoende dit even aan Ludy te laten weten:

ledenadministrateur@eindhoven.knnv.nl

U kunt deze service ook weer moeiteloos opzeggen.

Wijzigingen ledenbestand van 25-1-2024 t/m 24-4-2024

Nieuw

Mevr.	M.	Lambregtse	Eindhoven
Mevr.	M.	Oberendorff	Helmond
Dhr.	A.	Oberendorff	Helmond
Mevr.	I.	Klinkhamer	Sterksel
Mevr.	C.	Galjaard	Eindhoven

Overleden

Mevr.	I.	van der Kooy	Eindhoven
-------	----	--------------	-----------

Geen lid meer per 1-1-2024

Mevr.	F.	van de Schoor	Waalre
Dhr.	J.	Vogelsangs	Berlicum
Mevr.	E.	de Roos	Neerkant

Stuur wijzigingen naar onze ledenadministrateur: ledenadministrateur@eindhoven.knnv.nl

Adoptiegebied Gijzenrooi

Trudy Mennen

We staan aan het begin van het tweede seizoen in ons adoptiegebied Gijzenrooi.

Het gebied is op dit moment nog één grote modderpoel, wat het inventariseren van bijvoorbeeld de Mossen lastig maakt. Zonder laarzen zijn sommige stukken niet bereikbaar. Toch zijn enkele groepen al van start gegaan, zoals de Amfibieëngroep en de Vogelwerkgroep, terwijl de Insectengroep doorlopend onderzoek doet.

Als afsluiting van het eerste inventarisatie seizoen gaf Bo van der Linden van Brabants Landschap op de Algemene Leden Vergadering een overzicht van de waarnemingen van de verschillende werkgroepen. Behalve de directe verslaglegging naar Brabants landschap, zijn ook veel gegevens ingevoerd in diverse landelijke netwerken zoals het RAVON (amfibieën), de NMV (paddenstoelen), de BLWG (korstmossen), en de Live-Atlas van het SOVON (vogels).

Voor een aantal inventarisaties gaan we de routes opnieuw bekijken, en eventueel kleine aanpassingen

doen op basis van de ervaring van afgelopen jaar.

Nick Jeurissen van Brabants Landschap gaf op de Algemene Leden Vergadering een toelichting op de werkzaamheden voor het vernieuwen van het rioleeringsstelsel van de Kempen. Dit stelsel loopt deels door Gijzenrooi. Er worden nu al voorbereidingen getroffen voor de start van het project eind 2024. We hebben met de ecooloog van het adviesbureau dat traject in Gijzenrooi nagelopen en konden onze bevindingen en zorgen bespreken met hem. Hij was ook benieuwd naar de waarnemingen van de KNNV in het gebied. We hadden er na afloop alle vertrouwen in dat er zorgvuldig te werk gegaan wordt bij dit, voor Gijzenrooi ingrijpende, project.

Hieronder staat weer een lijst met de contactpersonen van alle werkgroepen.

Als je eens in andermans keuken wilt kijken, neem dan contact op en loop een keer mee!

Adoptiegebied Gijzenrooi - Inventarisatie 2024

Soort	Planning	Contactpersonen
Flora Plantenwerkgroep en Floristische werkgroep	Maandagavond 6 mei en 15 juli	Petra v. Leeuwen, 06-221 753 15 <i>petravleeuwen@upcmail.nl</i> of Wim van de Ven, 06-230 479 90 <i>fwe@eindhoven.knnv.nl</i>
Amfibieën Poelenwerkgroep ZO Eindhoven	Donderdagavond (afhankelijk van de weersverwachting)	Trudy Mennen, 06-165 468 82 <i>trudymennen@flatxs.nl</i> Petra v. Leeuwen, 06-221 753 15 <i>petravleeuwen@upcmail.nl</i>
Reptielen Poelenwerkgroep	Afhankelijk van de weers- omstandigheden Mei t/m september 7x	Nuno Curado, 06-833 864 78 <i>nfcurado@gmail.com</i>
Vogels Vogelwerkgroep	Groepsgewijs als vogelwerkgroep 4x per jaar op woensdagochtend Ook individueel en/of in kleine groepjes.	Gerard Tielemans, 06-155 169 92 <i>detielies@hotmail.com</i> Martien Helmig <i>m.helmig@bbhmail.nl</i>
Vogels Vogelgroep	Lopen 1x per maand op zondag.	Willy Meijer, 040-242 80 43 <i>willymeijer.vogelgroep@xs4all.nl</i>
Insecten Insectenwerkgroep	In principe elke maandagmiddag waarop het weer het toelaat	Piet Tutelaers, 040-285 46 70 <i>piet@tuite.nl</i>
Spinnen	In principe elke maandagmiddag waarop het weer het toelaat	Piet Tutelaers, 040-285 46 70 <i>piet@tuite.nl</i>
Libellen	Afhankelijk van de weersomstandigheden	Han Monteiro, 06-518 311 67 <i>hanmonteiro@gmail.com</i>
Vlinders	Afhankelijk van de weersomstandigheden	Ursula Elskamp, 040-212 62 88 <i>ursula.elskamp@protonmail.com</i>
Mossen Mossenwerkgroep	In overleg	Marleen Smulders, 06-200 245 68 <i>m.smulders@onsbrabantnet.nl</i>
Microhydrobiologie	Per water 4x per jaar, in overleg	Joost van de Sande, 0497-591 547 <i>Joost.snd@gmail.com</i> of Harry Nouwen, 040-281 05 51
Paddenstoelen	September t/m december	Harrie Broeksteeg (IVN Geldrop) Trudy Mennen, 06-165 468 82 <i>trudymennen@flatxs.nl</i>

Als je een keer met een andere werkgroep mee wilt lopen, meld je dan bij de contactpersoon van de werkgroep

Coördinator: Trudy Mennen, 06-165 468 82

Excursies

- **Aanmelden bij de excursieleider is noodzakelijk, tenzij anders is aangegeven.**
Er kan immers een kleine wijziging zijn, en vervoer kan aangepast worden. En mocht een excursie niet doorgaan, dan kunnen degenen die zich hebben aangemeld worden ingelicht.
- Mogelijk worden er tijdens een excursie foto's gemaakt waar deelnemers op staan. Als u daar bezwaar tegen heeft, wilt u dat dan kenbaar maken.
- Zorg voor proviand (eten en drinken) en neem regenkleding mee, evt. laarzen.
- En natuurlijk.... een veldkijker, een loepje, je favoriete boek om iets in op te zoeken.
- Let bij colonne rijden altijd op degenen die volgen, dit om elkaar niet uit het oog te verliezen.
- De chauffeur kan de route ontvangen van, of vragen aan de excursieleider.
- Ook niet-KNNV-leden zijn van harte welkom.
- Het KNNV-principe is: We leren van en ontdekken met elkaar, ieder brengt het hare of zijne in.

Za 25 mei – Excursie Biodiversiteit Gijzenrooi

Thema: Biodiversiteit
Leiding: Natascha Jaegers, jaegersnatascha@hotmail.com
Duur: 3,5 uur
Start: 9:30 uur, kampeerboerderij het Uilenest, Gijzenrooi 7 Geldrop

Van zaterdag 18 tot en met zondag 26 mei organiseert de landelijke KNNV de week van de biodiversiteit. Een belangrijk thema dat gelukkig steeds meer aandacht krijgt. Uiteraard draagt ook onze afdeling haar steentje bij!

Op 25 mei organiseren we een wandeling in Gijzenrooi, een groene parel tussen Geldrop en Eindhoven. In samenwerking met Brabants Landschap heeft de KNNV dit gebied vorig jaar geadopteerd. Gijzenrooi is een oud cultuurlandschap met natuurlijke akkers en graslanden. Het is een divers natuurgebied door zijn bijzondere waterhuishouding en extensief beheer.

Bij biodiversiteit denken we al snel aan de variatie aan soorten in een gebied. Maar biodiversiteit gaat ook over hoe alles wat leeft van elkaar afhankelijk is en samenwerkt. Alle organismen, van schimmels tot zoogdieren, vormen samen een complex systeem dat cruciaal is voor onze planeet.

Een van Gijzenrooi's gezichten - Foto: Martien Helmig

Op 25 mei duiken we dieper in de boeiende wereld van de biodiversiteit.

We beginnen om 9:30 uur met koffie/thee en een korte introductie. Daarna gaan we in kleine groepjes wandelen in het gebied. Onderweg ontmoeten we

Geelgors - Foto: Gerard Vos

leden van onze verschillende werkgroepen, die zich onder andere bezighouden met insecten, poelen, micro-organismen en planten. Zij laten zien hoe ze soorten inventariseren en determineren en vertellen waarom ze dit werk doen. Verder loopt met elke groep een ervaren vogelaar mee.

We lopen in een rustig tempo zodat we de tijd hebben om goed om ons heen te kijken. Rond 13:00 uur zijn we weer terug en is er nog tijd om met elkaar na te praten op het terras.

De wandeling is toegankelijk voor zowel leden als niet-leden. We willen ook heel graag mensen buiten onze vereniging kennis laten maken met onze activiteiten en meer vertellen over biodiversiteit.

Nodig dus ook gerust vrienden, familie of bekenden uit en maak ze enthousiast. Vooraf aanmelden is wel nodig, in verband met de catering. Het aantal plaatsen is beperkt dus wees er snel bij!

Za 15 jun - Excursie naar De Liereman

Thema: Planten
Leiding: Achilles Cools
Duur: Driekwart dag
Start: 9:00 uur, Gerardusplein, Eindhoven
Aanmelden: Rob en Annemieke van Vucht, 0499-398897, robvanvucht@hetnet.nl
Graag uiterlijk 13 juni!

Landschap De Liereman is een van de oudste natuurgebieden van België. De bossen, heide, graslanden, stuifduinen en vennen maken het een uniek gebied. De Kempense biotopen zijn al eeuwenlang een thuis voor de Wulp, de Nachtzwaluw, Beenbreek, Klokjesgentiaan en de Rugstreeppad.

Het is het eerste officiële stiltegebied in de Kempen. Raven hoor je er hun stemmen verheffen, Leeuweriken tierelieren er de hele dag, Wespddieven laten zich zien.

We brengen ook een bezoek aan de heidetuin van Achilles en Brénine. Hun zandkasteeltje is overgroeid met unieke planten. De Gevlekte orchissen, Lavendelheide, Veenbessen, en vele typische planten staan al in bloei. Bonte vliegenvangers, Goudvinken en Gekraagde roodstaarten broeden in de tuin.

Rugstreeppad - Foto: Gerard Vos

Za 22 jun - Excursie naar Blauwgrasland Urkhovense Zegge

Thema: Planten en beheer
Leiding: Rob van der Burgt (Bosgroep Zuid Nederland)
Aanmelden: Jacques van Kessel, 040-2531211, j.kessel51@upcmail.nl
Duur: 3 uur
Start: 9:00 uur, Kruising Zeggenweg - Doolstraat, Eindhoven
Deelnemers: Maximaal 15 personen.

Dit prachtige en waardevolle natuurgebied ligt in het beekdalgebied van de Kleine Dommel.

Belangrijke kensoorten zijn o.a. Spaanse ruiter, Blauwe knoop, Bleke zegge, Vlozegge, Heidekartelblad, Veenbies, Liggend vleugeltjesbloem en Stijve ogentroost.

Stijve ogentroost – Foto: Trudy Vos

Za 6 jul - Excursie naar het Renkums Beekdal

Thema: Landschap, planten
Leiding: Annemieke en Rob van Vucht, 0499-398897, robvanvucht@hetnet.nl
Duur: Driekwart dag, inclusief 2 pauzes, rond 15:00 uur terug.
Start: 9:00, Orionstraat, Eindhoven
Aanmelden: Graag uiterlijk 4 juli!

Het Renkums Beekdal (sinds 1983 bijna helemaal in handen van Staatsbosbeheer) is een prachtig natuurlijk beekdal met hoogteverschillen, beken en natte graslanden ten westen van Renkum. Het hele gebied loopt van de Veluwe tot aan de uiterwaarden van de Rijn, inclusief een deels nieuw natuurgebied dat tot 2013 nog industriegebied was. Vanaf die tijd vormt het gebied een ecologische verbindingzone tussen de Veluwe en de uitwaarden van de Rijn.

Het dal zelf is ontstaan in het Saalien, de voorlaatste ijstijd. Tot 1983 werden de gronden gebruikt voor landbouw en veeteelt. Maar het van de Veluwe afkomstige water dat er in beken doorheen stroomt maakte het gebied ook in vroegere eeuwen al interessant voor de industrie. Aan de Molenbeek, de Olie-molenbeek en de Halveradsbeek stonden ooit acht

watermolens voor onder andere de ambachtelijke papierindustrie, maar ook als graanmolen en voor het persen van raapzaadolie.

Staatsbosbeheer voert in het beekdal ter vergroting van de natuurwaarden een beheer van vernatting en verschraling. Dit levert draslanden op met een biotoop voor onder andere Rietorchis en zeldzame soorten als Moeraskartelblad en Klimopwaterranonkel. Wij kunnen dit alles bewonderen onder meer vanaf een vlonderpad.

Veel interessante achtergrondinformatie is te vinden op www.renkumsbeekdal.nl.

Via www.renkumsbeekdal.nl/inventarisatie-knnv krijg je toegang tot een schat van informatie die de afdeling Wageningen in 2014 heeft verzameld.

Za 24 aug – Fietsexcursie Strabrechtse heide

Thema: Fietsen over heide
Leiding: Natascha Jaegers, 06-41780780, jaegersnatascha@hotmail.com
Lengte: Vanaf Hut van Mie Pils circa 35 kilometer, vanaf de Plaetse circa 20 kilometer
Start: 9:30 uur, bij Hut van Mie Pils, Leenderweg 1 te Waalre of 10:15 uur De Plaetse te Heeze
Aanmelden: Bij voorkeur via mail/sms/app en uiterlijk donderdag 22 augustus

Een fietstocht over de Strabrechtse heide, met op ongeveer driekwart een koffiestop - andere drankjes mogelijk - bij Pastoorke van Moorsel in Lierop. De Strabrechtse heide is het grootste aaneengesloten heidegebied van Noord-Brabant, 1850 hectare groot. Het is een gebied met onder andere Dopheide, Struikheide en Jeneverbes. Rond de vennen groeien ook heel andere planten.

Een van die vennen, het Beuven, is het grootste van Nederland. Het gebied wordt gekenmerkt door een afwisseling van droge droge stukken met heide, kleine stuifzanden en laagtes met heide en vennen. Je vindt er verschillende soorten insecten waaronder libellen en vlinders, zoals het Gentiaanblauwtje.

Er vliegen en zwemmen ook heel veel watervogels. Daarnaast zijn er Roofvogels, Spechten, Tapuiten, Piepers, Mezen, Leeuweriken en Eksters.

Daarenboven kun je bijvoorbeeld de Heidekikker en de Levendbarende hagedis vinden. Op de heide grazen schapen en schotse hooglanders.

Gentiaanblauwtje - Foto: Trudy Vos

Za 14 sep - Excursie naar de Plateaux

Thema: Landschap, algemeen
Leiding: Annemieke en Rob van Vucht, 0499-398897, robvanvucht@hetnet.nl
Duur: Driekwart dag, inclusief 2 pauzes, rond 14.30 uur terug.
Start: 9:00 uur, Gerardusplein, Eindhoven
Aanmelden: Graag uiterlijk 12 september!

De Plateaux-Hageven is een aaneengesloten grensoverschrijdend natuurgebied waarbij het Nederlandse deel (ruim 350 ha) in handen is van Natuurmonumenten en het Vlaamse deel (ruim 150 ha) van het Vlaamse Natuurpunt. Het gebied ligt tussen de droge zandgronden en het beekdal van de Dommel.

De Plateaux bestaan voor een deel uit vloeiwieden (uit 1847), met daaromheen populierenbeplanting en verder vooral naald- en loofbossen en heidepercelen.

In 2006 is een groot deel van de monotone naaldhoutbossen gekapt om zo de oorspronkelijke ve-

tatie weer te herstellen met behulp van de nog aanwezige zaden in de grond die na lange tijd weer tot ontkieming zijn gekomen. (de zgn. zaadbank).

De van oorsprong aanwezige vennen zijn zoveel mogelijk weer gereconstrueerd. Het gebied kent ook een heidegebied waarvan het grootste gedeelte aan de Belgische kant ligt.

Wij gaan een stuk langs de Nederlandse vloeiwieden lopen en nemen een deel van de Belgische hei en een stuk van de Dommel mee in onze route.

Die zal ongeveer 8 km zijn.

Excursies van de Vogelwerkgroep

Datum	Gebied	Vertrek	Tijd	Contact
Za 11 mei	Maasheggen	Wolvendijk	8:00 uur	Martien
Za 18 mei	Noordpolder/Tholen	Orionstraat	8:30 uur	Annemieke
Za 1 juni	Zouweboezem	Orionstraat	8:00 uur	Carla
Za 22 juni	De Utrecht	Orionstraat	8:00 uur	Wim
Za 20 juli	Biesbosch	Orionstraat	8:00 uur	José

Avondexcursie

Wo 12 jun	De Brand (boomkickers) en Drunense Duinen (Nachtzwaluwen)	Orionstraat	8:30 uur	José
Wo 26 jun	Reservedatum in geval van slecht weer			

Contactpersonen

Carla van Moorsel	040 - 3685234	cvanmoorsel1@gmail.com
Martien Helmig	06 - 51435582	m.helmig@bbhmail.nl
Annemieke van Vucht	0499 - 398897	annemiekevanvucht@kpnmail.nl
Wim van de Meugheuevel	06 - 30127405	wim@vandemeugheuevel.nl
José Walthuis	06 - 48776774	jose.walthuis@kpnmail.nl

Zomerprogramma 2024 van de Floristische Werkgroep Eindhoven

km-hok	Voorjaar	Zomer	Veldnaam	Coördinaten	Verzamelaars
162-376	14-05	23-07	Achtereind	162,250 - 376,727 N51.37967° E5.49134°	Bocht Achtereindsestraat Waalre
164-375	21-05	30-07	Oude Baan	164,572 - 375,030 N51.36438° E5.52465°	Bocht Oude Baan
161-373	28-05	06-08	Schaapsloopoven	161,326 - 373,238 N51.34832° E5.47801°	John F. Kennedylaan Valkenswaard
164-374 (*1)	04-06	13-08	Valkenhorst	164,572 - 375,030 N51.36438° E5.52465°	Bocht Oude Baan
(3a)	11-06	27-8	Philips de Jong Wandelpark	159,197 - 385,195 N51.45582° E5.44759°	Parkeerplaats Bezuidenhoutseweg
	18-06 (*2)		Graag voorstel		
		03-09 (*2)	Graag voorstel		

(*1) Verzamelplaats valt buiten het te inventariseren km-hok. We vertrekken van het verzamelpunt om 19:00 uur

(*2) Voor deze datum kunnen we nog een voorstel gebruiken.

Voor de actuele afspraken, kaarten zie: eindhoven.knnv.nl/ → Werkgroepen → Floristische werkgroep → Agenda

Cursussen

Minicursus Nederlandse Mieren

Docent: Jap Smits

Zaterdag 3 augustus

Lezing: 10:00 - 12:00 uur

Daarna lunch tot circa 13:00 uur - lunch zelf meenemen, voor koffie en thee wordt gezorgd.

Plaats: Gebouw D'n Aard, Ariespad 5, 5503 EZ Veldhoven (s.v.p. niet parkeren op Ariespad)

Aansluitend veldbezoek in de middag.

Nederland kent ongeveer 68 (telling 2018) inheemse mierensoorten, 17 geslachten verdeeld over 4 families. Tijdens de presentatie worden alle Nederlandse mierenfamilies en een aantal mierengeslachten (geen exoten) behandeld. Vervolgens wordt er ingezoomd op de bosmierensoorten.

In de middag gaan we op zoek naar mieren om de veldkenmerken van een aantal soorten te bekijken.

De lezing voor KNNV Eindhoven van Jap Smits, gepensioneerd boswachter ecologie, entomoloog en heidespecialist, start met een korte inleiding over de achteruitgang van insectenpopulaties in het algemeen en mieren in het bijzonder en het belang hiervan voor onze Nederlandse natuur.

Daarna zoomt Smits in op de families, geslachten en een aantal soorten. Met name die welke we kunnen vinden op de droge zandgronden zoals we die kennen in de provincie Brabant.

Onderwerpen die aan de orde komen:

- Nederlandse mierensoorten
- De vier families
- De bosmierensoorten
- Natuurbeheer en mierenpopulaties

Kale rode bosmier en bladwesplarve - Foto: Jap Smits

Het veldbezoek in de middag start aan de Parkeerplaats van Staatsbosbeheer aan de brug over het Sterksels kanaal aan de Panweg in Maarheeze. Amersfoortcoördinaten: 173,5-371,4

Prijs (inclusief koffie en thee)

€ 15,- voor KNNV- en IVN-leden

€ 25,- voor niet-leden, incl. KNNV-lidmaatschap tot eind 2025

Aantal deelnemers: max. 15

Minicursus Vleermuizen

Docent: Jos Marcelissen

Welke soorten vleermuizen kennen we in Nederland? Waarin verschillen die van elkaar? Hoe vinden ze hun weg in het pikkedonker? Welke komen het meest voor in onze omgeving en wanneer (en hoe & waar) kunnen we ze waarnemen? Uiteraard komen ook leefgewoonten, voorplanting, voedsel, huisvesting, kansen en bedreigingen van (voor) deze vliegende zoogdieren kort aan de orde.

Jos Marcelissen is docent biologie, voormalig coördinator van het Meldingsnetwerk Vleermuizen Noord-Brabant en monitort nog steeds vleermuis-kasten.

Lesavond

Maandag 19 augustus

Aanvang en duur: 20:00 - 22:00 uur

Plaats: Gebouw D'n Aard, Ariespad 5, 5503 EZ Veldhoven (s.v.p. niet parkeren op Ariespad)

Excursie

Vrijdagavond 23 augustus

Vertrek: Parkeerplaats Bezoekerscentrum Natuurmonumenten, Van Tienhovenlaan 4, 5062 SK Oisterwijk

Opgave

Tot en met woensdag 31 juli 2024 via de website eindhoven.knnv.nl of per mail aan cursussen@eindhoven.knnv.nl

onder vermelding van naam, adres, woonplaats, e-mailadres, telefoonnummer en wel/geen lid KNNV/IVN. Na uw aanmelding ontvangt u een bevestigingsmail met de betaalgegevens.

Aanvang en duur: op de lesavond stemmen we af hoe laat we verzamelen. Ter plekke oefenen we eerst wat geluiden van vleermuizen met Jos voordat we gaan wandelen. Ook kunnen we dan eventueel zelf meegenomen koffie enz. nuttigen. Zonsondergang is om 20:46. De eerste vleermuizen laten zich rond 21:00 uur zien.

Prijs (inclusief koffie en thee)

€ 20,- voor KNNV- en IVN-leden

€ 30,- voor niet-leden, incl. KNNV-lidmaatschap tot eind 2025

Aantal deelnemers: max. 25

Opgave

Tot en met donderdag 15 augustus via de website eindhoven.knnv.nl (voorkeur) of per mail aan onder vermelding van naam, adres, woonplaats, e-mailadres, telefoonnummer en wel/geen lid KNNV/IVN. Na uw aanmelding ontvangt u een bevestigingsmail met de betaalgegevens.

Gewone dwergvleermuis
Foto: Gerard Vos

Excursieverslagen

Zondag 4 februari 2024, de Vogelgroep op pad...

Hans van Sprang

Om 10 uur als we in de ondertussen voor excursies gebruikelijke druilregen een kop koffie staan te maken, ik zeg staan omdat je zittend natter wordt dan staand, komt de vraag: "Zeg Hans, denk je dat je hiervan ook nog een verslag zult kunnen maken?" Ik zeg iets onsamenhangend ontwijkends en had beter kunnen zwijgen.

Soerendonk, bij het Soerendonks Goor, om 9 uur. Tijdens de rit naar de bestemming doen de ruitenwissers hun werk continue. Bij aankomst op de kleine parkeerplaats voor de slagboom is het even wat droger en zijn we blij met het feit dat er 10 mensen samen willen gaan wandelen. Hoop op wat dichtbijvogels. Bij het Goor aangekomen zien we eigenlijk alleen vogels in de verte. Een twintigtal statige Blauwe reigers in struiken en bomen op de tegenoverliggende oever, een enkele Zilverreiger die ruziet met een jonge Knobbelzwaan en de mannelijke Non die hier al wekenlang met een groep Kuifeenden samenleeft.

Als we verder lopen begint het weer te druilen. Onze route voert eerst verder langs het Goor en dan over het fietspad richting de Kluis tot we afslaan naar de nieuw gevormde vennen links van de weg. Dit gebied is nu natter dan ooit. De zandweg oversteken lijkt op wadlopen en het water staat overal hoog en reikt op sommige punten tot het pad. Ook hier weer geen grote groepen vogels, een paar Kuifeenden, een Meerkoet en een schichtig wegschietend silhouetje van iets dat we verder maar alleen vogel zullen noemen. En net zo'n vogel die wel blijft zitten buiten bereik van de kijker maar die door de moderne techniek en een super-telelens opeens als vrouwtje Rietgors gaat leven.

Het vrouwtje Rietgors - Foto: Gerard Vos

En dan dus weer die gestage druilregen. En de vraag bij de koffie. Dan roept de Zwarte specht.

Omdat de voorspelling is, dat het vanaf even na 11 uur echt gaat regenen korten we de wandeling in. Het aantal vogels dat zich laat zien is zo beperkt dat we in het stuk open gebied, dat we hierdoor overslaan, ook niet verwachten veel aan te treffen. Van waar we bij de koffie zijn lopen we rechtstreeks naar de ingang van het afgesloten gebied waar een kudde pony's graast en waar we door heen kunnen lopen tot bij de parkeerplaats. Een klein paadje met wat paaltjes is hier de richtlijn en het loopt net iets fijner dan over de asfaltweg langs het Goor. In dit gebied horen we nog een Grote lijster en een Boomklever en zien we een Bonte specht, tekort om het formaat vast te stellen of kleuren te zien. Nee, geen Staartmees of Goudhaantje die ik er een paar weken terug wel zag. Erger nog, er is helemaal nog geen Klapekster gezien in dit gebied. En dat terwijl ik juist hier lang geleden mijn eerste Klapekster zag. Die vogel vliegt tegenwoordig langs Memory Lane.

Rond 11:15 uur staan we bij de auto. Het miezert nog. De parkeerplaats is vol, de weg ernaartoe is aan de zijkant ook opgevuld. Het is even wat priegelen voordat we weg kunnen draaien en weer naar huis onderweg zijn. Het begint te regenen, hard te regenen en de ruitenwischer mag op de hoogste stand. Je gaat dan dingen zeggen als: "we hebben toch mooi het droogste deel van de dag gebruikt" en "om buiten te zijn en ik hoop dat het wat minder regent als we in april naar Texel gaan".

Op een wandeling in een wat druilerige regen met beperkt zicht en geen contrast komt een tweede aspect van de vogelgroep aan het licht. Hoewel het voor sommige vogelaars een gruwel zal zijn wordt er dan vrijwel continu gepraat. Over heel veel dingen, mogelijk soms als ik niet meeluister ook over vogels. Ook dit zoeken mensen en soms is dat zelfs belangrijker dan de vogels.

Texel als een droom?

Hans van Sprang

In 2024 lijkt Texel een natte droom te worden. Als we op donderdag 18 april in de auto stappen om naar Texel te gaan is het lange, natte voorjaar nog volop aan de gang. Te veel water op de grond en de verwachting tot het weekend is eigenlijk weinig geruststellend. Vooral voor donderdag, vrijdag en zaterdag wind, heel veel wind en regen. En temperaturen van nog geen 10 graden. Welkom in de wereld van de vogels.

Als watervogel voel ik de stormwind over het oppervlak al aankomen. De scherpe regenvlagen teisteren mijn verenpak. Ik lig zo ver mogelijk tegen de oever aan, aan de kant waar de wind het minste vat op mij heeft. Kop in de veren en vooral niet veel doen. Waar de Meesjes en andere struik- en boombewoners zijn gebleven weet ik niet, weggestormd door de ijzige wind of juist weggestopt in het binnenste van een struik om daar in stilte te wachten tot alles wat rustiger en vriendelijker wordt. Lachend om die rare mensen die proberen met handschoenen aan en mutsen op toch een telescoop stil te houden in die allesoverheersende storm. Tot de regen het laatste zicht door de lens vertroebelt. Welkom in de wereld van de vogelaar.

Met zulk weer rijden we in één keer door tot het Balgzand, doden daar de tijd die er is tot het vertrek van de veerpont met het eten van een broodje en het kijken naar kleumende Kluten. Eenmaal op Texel waaien de buiten snel over, maar omdat het er zoveel zijn belanden we van de ene bui in de andere, dus gewoon met de auto naar de plaatsen, waar je vanuit die auto de vogels kan bekijken. Wij wel droog en in ieder geval warm binnen. Onze tocht voert dan traditiegetrouw langs het eerste stuk van de vogelboulevard, de oostkant van het eiland waar veel plassen vlak achter de dijk een enorm reservoir aan ruimte bieden aan vogels die rustig willen zitten of broeden. Dit keer zijn het vooral veel Kluten, Ganzen, Scholeksters en Meeuwen die het weer trotseren en die we met een simpele verrekijker kunnen bekijken. Ja, er zijn Roodhalsganzen gezien, maar niet door ons. Op een overvliegend paartje na zijn ook de Grote sterns hier nog niet in beeld. Na wat kleumen besluiten we om via de polder Waal en Burg naar ons hotel in de Koog te rijden. Toch ook in de polder nog even kijken of er iets te zien is, zeker nu het net even droog wordt. Zoveel aandacht is bijna aandoenlijk. Al die mensen op de kant met grote lenzen en telescopen en ik, klein vogeltje voel al die blikken op mij gericht. Het is al zo vreemd hier. Ik weet niet hoe ik hier gekomen ben, normaal moet ik in IJsland

zijn, maar nu, in dit rare zwembad, met om mij heen van die bolle Eenden, Wintertalingen, en ook nog dat stel haantjes met die hormonen die door de keel gieren en die langzaam opzwellen en kleur krijgen. Ga jij maar wandelen, zeggen ze tegen mij en dat doe ik dan ook maar. Volgens mij zijn ze ook gewoon jaloers, dat al die mensen naar mij komen kijken en dat zij in even niet alle aandacht hebben. Parmantig stappend door het laagje water begin ik aan mijn volgende show.

In het hotel zit een receptioniste die het met ons eens is, dat het weer niet al te best is, zeker niet om vogels te observeren. Als we vertellen dat we toch al een bijzonder vogel hebben gezien, een Grauwe franjepoot, dan moeten we wel uitleggen wat dat voor een beestje is. Daarna mogen we naar onze kamer, op de bovenste verdieping van ons stam-hotel, hotel Greenside, waar we een ruime kamer met balkon hebben. We hebben overwogen te vragen of we nog iets retour kregen als we het balkon niet gebruikten maar dat hebben we maar niet gedaan. Heerlijk om binnen te zitten als de wind pal op je raam staat. De gedachte is natuurlijk dat op een eiland alles voorbij waait, regen een kort buitje is en alleen de wind een blijvende factor. Helaas blijkt op vrijdag dat veel buien achter elkaar eigenlijk erg lijken op continue regen. Weer een dag die we grotendeels in de auto doorbrengen. Steeds op zoek naar vogels van kleur in een grauwe wereld. En dat is lastig. Ja, de Grauwe franjepoot zit er nog en de Kemphanen zijn nog grijs-wit, de Bonte strandlopers lijken grijs-wit en alleen de kleine kleurvlakjes bij de Wintertaling geven hoop. En de grotere rode accenten bij de IJslandse grutto's zijn gelukkig wel te zien ondanks de sombere lichtomstandigheden. En Kluten blijven zwart-wit.

Op zaterdag hebben we afgesproken met de collega's van de Vogelgroep bij Utopia. Ook daar begint de dag met regen en de grauwe opeenvolging van buien laat ons nog niet in de steek. We lopen langs de binnendijkse plassen over de weg parallel aan de dijk, steken daarna de dijk over en lopen met afnemend tij over het fietspad langs de waddenkust. De vogels zijn te ver weg om met een kijker echt goed te zien en de telescopen zijn thuis gebleven want in de harde wind heb je daar niets aan. Gevoelstemperatuur een graad of 3. Rond de middag is de excursie volgens afspraak afgelopen en gaat ieder zijns of haars weegs. Het is dan even droog. Wij besluiten om nog een keer de Tuintjes, in het noorden vlakbij de vuurtoren, te gaan bezoeken om daar te wandelen

als het weer dat toelaat. Mooie route daarheen en de gok gewaagd, ondanks het feit dat het licht begon te regenen. Een hoopvol bord aan het begin van de wandeling: Hier broeden Tapuiten. Zo'n bord kunnen ze hier wel neerzetten, maar wat een puinzooi. We kunnen hier wel een konijnenhol vinden, dat is op zich ok, maar als Tapuit moet je ook eten. Welke weldenkende Tapuit gaat er nu met aanhoudend storm en regen zijn hol uit om eten te zoeken?

Zo zitten we de hele dag gedwongen binnen en lopen daar buiten in de storm en regen allerlei rare wezens met verrekijkers naar onze hollen te kijken. Geen idee wat ze willen, maar ons niet gezien. Na een bijna droog begin blijft het daarbij. Langzaam trekt de lucht weer dicht en wordt het donkerder. We lopen in totaal een halve kilometer of zo in het duingebied en worden steeds natter. Geen vogel te zien, of het moesten die paar Ganzen en die handvol Fazanten zijn die ons in de regen gezelschap houden. We keren na een half uurtje om en lopen doorweekt naar de auto. Het is einde oefening voor zaterdag. Jammer van onze laatste volle dag, alleen zondag blijft nog voor wat extra vogelwaarnemingen.

De afspraak is om dan naar de Horsmeertjes te gaan. De verwachting is droog en minder wind. Maar wat koop je voor een verwachting? Gelukkig hebben we nog een gezellig diner met alle vogelvrienden op zaterdagavond en slapen we goed en diep zodat de heftige regen die er in de nacht valt ons niet bereikt. Zondagochtend is alleen de bakker open in De Koog en daar hebben we een stokbrood gehaald voor de lunch. Na het uitchecken uit het hotel zijn we op tijd bij de Mokbaai waar we de anderen weer zien. Juist als ik aangeef dat ik op dat punt, daar waar de wandelingen door de Horspolders beginnen, voor de eerste keer een Braamsluiper heb gehoord, klinkt de roep ook nu weer. Hij is er nog, leve de Braamsluiper. Laat ik ze dit keer een pleziertje doen. Het is mooi weer, de vrouwtjes wachten en ik kan toch niet de hele tijd stil blijven toezien dat de anderen mooier maken met hun gezang en ik moet wachten tot ze uitgeput zijn. Ik ga meedoen. Het doet me niets dat er weer de zoveelste groep van die mensen met kijkers langs komt, ze zien me hier toch niet. Als ze moeite doen lukt het later misschien bij mijn broer die verderop zit in een wat opener omgeving, maar mij niet gezien.

Als we verder op het pad zijn aangekomen komt de vraag: het meertje rechts of het meertje links? We kiezen voor de kruip-door sluip-door route om het linker meertje omdat we daar de meeste vogels verwachten. En we zien en horen er inderdaad een heleboel. Als ik van het pad omhoog klim een duin op, zie ik een vogel waarvan ik in eerste instantie denk

dat het een Grasmus is. Wit keeltje en zo. Het is een flits. Beneden mij de aankondiging: ik hoor weer een Braamsluiper! Daar vliegt een grijs petje met een wit keeltje in een struik en blijft rustig zitten. De Braamsluiper gezien!

Verder langs het pad komen we veel andere vogels tegen die nu voor het eerst weer durven zingen en zich tonen. Fitis, Tjiftjaf en Nachtegaal zijn van de partij en we zien de Blauwborst en de Rietzanger hun best doen. De laatste 2 waren op hun best bij onze koffieplek. Daar zaten we op het pad en konden voor het eerst genieten van de warmte van een zonnetje en de moed van de vogels die weer begonnen te komen.

Eigenlijk viel het me nog mee toen ik een voorzichtige telling maakte van het aantal soorten vogels wat deze reis naar Texel had laten zien. Ik kwam op ruim 70. Dat is wel minder dan in eerdere jaren, maar vroeger is voorbij en dat blijft zo.

Om even over 12 besluiten we om afscheid te nemen van de groep en naar de auto te lopen. Einde oefening, op weg naar de boot. Het is nog even goed doorlopen en om 6 voor half 1 start de auto. De boot van 1 uur halen we zeker. Maar het geluk is met ons. We zien bij de veerkade een lege parkeerplaats waar de auto's op de boot wachten en de slagbomen zijn nog open. We kunnen doorrijden en achter ons gaat de boom dicht. Boot van half 1 blijkt zo ook nog binnen bereik. Zondagmiddagsrust op de weg, en om even voor 4 uur zijn we weer thuis. Om vijf uur stap ik op de parkeerplaats achter de supermarkt uit de auto. Ik kijk wat verbaasd naar al het steen en het ontbreken van dierlijk leven. Nu ja, er staat een man bij zijn auto. De deur is open. Op het dak staat een blik bier en in zijn hand heeft hij een telefoon. Hij lacht.

Artikelen

Dalarna met familie

Tekst en foto's: Martien Helmig

De drie kinderen uit het gezin van onze (al lang geleden overleden) ouders komen jaarlijks bij elkaar om een soort reünie te houden. Afwisselend in Brabant, in Groningen en in Zweden. Dit jaar was mijn zus Joke aan de beurt. Niet in haar woonplaats Göteborg, maar in het skidorp Grönklitt bij Orsa in Dalarna, waar de schoonfamilie van een zoon van haar een huis ter beschikking heeft. Wij verbleven daar in juni 2023 een week met z'n zessen.

Dalarna ligt zo'n 6 uur rijden van Göteborg, midden Zweden, maar nog maar op een derde van de 1550 km die het land meet. Voor mijn broer Fred en mij nog onbekend terrein. Fred en ik gaan in ons land regelmatig samen op vogels uit. Afwisselend in het noorden en het zuiden (van ons land). Hij als gepensioneerd Staatsbosbeheer-ecoloog, ik als rechtgeaarde KNNV-er. Wij kunnen elkaar goed aan waar het om vogelkennis gaat. Zus Joke en de drie partners gaan steeds meer mee in de natuurbeleving en dan ook in meer dan alleen vogels.

Aangekomen op de plaats van bestemming, het huis ligt op bijna 600m hoogte, word je meteen verrast door de zang van Kramsvogels. De foto op de voorpagina is vanaf het terras van het huis gemaakt. Vanaf deze hoogte is de omgeving ook goed te overzien: veel bos van naaldbomen en berken – kilometers ver. Een geluid dat wij niet meteen konden thuisbrengen, bleek van Bonte vliegenvangers te zijn. Eentoniger dan we kenden en opmerkelijk aanhoudend en heel vèrdragend. Er bleken er veel voor te komen. Later op de reis hoorden we ook de Withalsvliegenvanger. Voor deze waarneming heb ik de app Merlin erbij gepakt, want het geluid dat ik hoorde leek veel op een Amerikaanse zanger. De app was er toch duidelijk in. Op deze hoogte ook veel Sijzen en enkele Kruisbekken, gewone broedvogels hier. Voor andere interessante waarnemingen moesten we 'naar beneden'. Langs Rådsjön, een klein meer (sjön is Zweeds voor meer), toch nog op 467m hoogte gelegen met moerassige oevers en waar begin juni nog wat sneeuw lag.

Tijdens wandelingen hier zagen en hoorden we nogal wat Raven, zingende Groenpootruiters in de vlucht, Gekraagde roodstaarten en uiteraard Bonte kraaien. Zwarte komen er niet voor. De in Scandinavië voorkomende Boomklevers zijn van een andere ondersoort dan die bij ons. Het gaat om de nominaatvorm *Sitta europaea europaea*, die veel lichter is. Zo ook

de Kauw, waarvan het grijs op de kop ook lichter is. In de natuur zie je weinig mensen in deze tijd van het jaar: voor half juni hebben de meeste Zweden nog geen vakantie.

Rådsjön

Raaf - *Corvus corax*

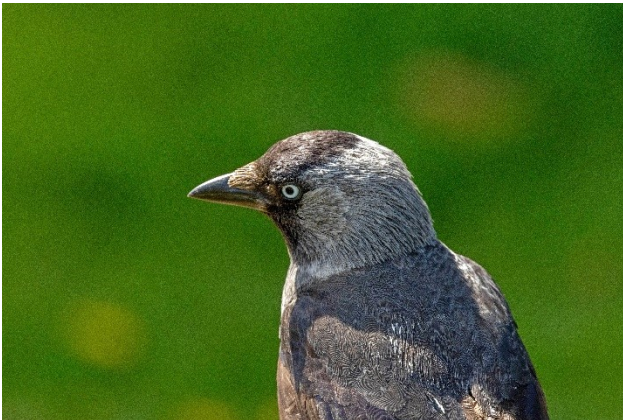

Bonte kraaien - *Corvus cornix*

Iets verder zuidelijk gelegen meren liggen op 160m: Orsasjön (tussen Orsa en Mora) en Siljan er mee verbonden, met de plaats Leksand. Leksand is bekend van het knäckebröd (ruim 100 jaar ouder dan Wasa).

Boomklever - *Sitta europaea europaea*

Kauw - *Coloeus monedula*

Aan het meer Siljan ligt het plaatsje Tällberg, waar het Dalarna-paardje z'n oorsprong heeft. Begonnen als huisvlijt, nu een hele business.

Een interessant cultuurhistorisch element aan het Siljan-meer is het gebruik sinds de 11e eeuw van de zgn. kerkboten. Niet ieder dorp aan het meer had een kerk en in plaats van een bijna onmogelijke omweg te maken moest men met de boot ter kerke. Exemplaren tot 80 personen met 20 roeiriemen waren in gebruik. Met gerestaureerde boten worden nu wedstrijden op het meer gehouden.

Kerkboot

Wat de meeuwen betreft, Kokmeeuwen zijn er ook wel, maar overal zijn vooral Stormmeeuwen te vinden. Het dreigend aanvliegende exemplaar op de foto werd door jongens herhaaldelijk (onbedoeld) verjaagd, maar kwam steeds weer terug naar haar nest, dat op het eind van een kleine pier lag. Langs de meren verscheidene Paapjes.

Stormmeeuw - *Larus canus*

Stormmeeuw - *Larus canus*

Paapje - *Saxicola rubetra*

Een toeristische attractie is ook de wat noordelijker gelegen waterval Helvetesfallet. In vroegere tijden werden bij de bosbouw boomstammen met de stroom van de rivier afgevoerd. Omdat de waterval het transport zou blokkeren werd er voor de doorstroming van de stammen een goot aangelegd. Hoewel vervallen is het toch als monument bewaard gebleven.

Historische boomstamgeleiding bij Helvetesfallet

In de omgeving waren Groentjes te vinden, als enige vlindersoort. Dit is ook de plek waar veel korstmossen te zien waren. Het Sierlijk rendiermos heb ik voor een foto hierbij uitgekozen. Elanden hebben we niet gezien, wel de keutels ervan, als eieren zo groot.

Groentje

Sierlijk rendiermos

Keutels van de Eland

Met deze ruige plek aan het riviertje de Ämån met kolkende watermassa's beëindig ik deze bloemlezing van waarnemingen. In klein gezelschap ging de reis verder naar Öland, maar dat is weer een ander verhaal.

Veldonderzoek in de regio

Deze rubriek bevat verslagen van onderzoek in de natuur in de ruime regio Eindhoven. KNNV-ers en niet-leden, professionals en amateurs, kunnen hier

hun onderzoek, of een samenvatting daarvan, presenteren. De voorgestelde lengte is 1000–1200 woorden. Graag met relevante illustraties.

Veenmieren en klimaatverandering

René van Gompel

In de vorige editie van *Onderzoek in de regio* (*) is de verspreiding van Veenmieren (*Formica picea*) op de Malpieheide in 2019 in kaart gebracht. De hiervoor gebruikte bananenmethode is te weinig precies om een beeld te krijgen van de populatiedynamiek. De verwachting was dat klimaatverandering invloed heeft op de Veenmier omdat het een soort is van koele streken. Om een vinger te krijgen achter het effect van steeds hetere en drogere zomers is van 2017 tot 2020 in een plot van 19 bij 17 meter getracht alle nesten te monitoren (zie kaart 1).

De nestkoepeltjes van Veenmieren zijn redelijk goed te vinden, anders dan de ondergrondse nesten van Humusmier (*Lasius platythorax*) en vooral de Moerassteekmier (*Myrmica scabrinodis*). De nesten van de Veenmier bestaan uit plantenmateriaal, dat in een pijpenstropol of dopheidestruik een klein heuveltje vormt. Humusmieren maken soms duidelijke bovengrondse zandnesten, maar vaker nesten verscholen onder een kleine pijpenstropol. Voor de Humusmier is daarom geen onderscheid gemaakt in welk jaar ze gevonden zijn, omdat bij de Humusmiernesten minder duidelijk is of alle nesten in een jaar gevonden zijn. Enkele nesten aan de randen zijn wel weergegeven als nieuw nest omdat hier eerder geen nesten zijn gevonden en ook geen Humusmieren in dennetjes zijn gezien, zodat aangenomen kan worden dat dit inderdaad vestigingen van na de twee droge zomers betreft. De verdwenen en nieuw verschenen Veenmiernesten zijn steeds weergegeven.

Op kaart 1 is te zien dat de Veenmieren de lagere delen bevolken en de Humusmieren de hogere delen. Aanvankelijk was er in de lage delen van de Veenmier één nest per 8,3 m² aanwezig tegen één nest per 9,3 m² op de hogere delen. Tussen 2017 en 2020 veranderde de verdeling van de nesten ten gevolge van de twee zeer warme en droge zomers van 2018 tot 2020 naar één Veenmiernest per 5,9 respectievelijk 20,7 m² voor het lage en hoge deel. De meeste nesten van de Veenmier op de hogere delen verdwenen (groene vakjes zonder zwarte omlijning, zie kaart). Een deel van de nesten verplaatste zich (grote groene vakjes). Dit had een toename in het lage gebied tot gevolg. Het lijkt erop dat een aantal nesten zich tot meer dan een meter heeft verplaatst. Verplaatsen

van nesten komt ook voor onder normale omstandigheden bij zowel de Veen- als de Humus- en Moerassteekmier. Soms worden nesten gevonden waar slechts na langdurig peuten één of twee mieren worden aangetroffen. Vrijwel altijd is er binnen korte afstand een ander veel actiever nieuw nest aanwezig.

De bodem in het monitoringsgebied is slecht waterdoorlatend waardoor de schijngrondwaterstand aan de linkerzijde van de kaart in de winter zeven centimeter hoger stond dan aan de rechterkant van de kaart. Het donkerblauwe deel staat vier centimeter onder water. Dit geldt ook voor het laagste deel aan de linker-bovenkant. Aan de linker- en onderzijde staat hooguit twee centimeter water en zeker aan de linkerzijde alleen op heel kleine lagere plekjes, zelfs buiten het zwart omliggende gebied. In de zomer bevindt zich alleen in de donkerste blauwe zones water aan de oppervlakte. In de droge zomers van 2018 tot 2020 was ook hier geen oppervlaktewater aanwezig.

Een deel van de Veenmieren heeft zich na de droge zomers teruggetrokken in het gebied dat in de winter onder water komt te staan, terwijl ze dit gebied in het verleden meden. In de winter zijn Veenmieren in staat om overstroming te overleven, maar in de zomer blijkt uit het habitatgebruik dat ze gevoelig zijn voor overstroming. Zie de vorige editie van *Onderzoek in de regio* (*). Het lijkt dat de Veenmieren moeten kiezen tussen twee kwaden, te droog of te nat, nu de randen waar er altijd een geschikt evenwicht tussen niet te droog en niet te nat was, zijn verdroogd. Ze kiezen voor het natte gebied, voorlopig met succes. De vraag is wat er gebeurt in een nat jaar. Kunnen ze dan simpelweg weer naar hoger gebied doorschuiven of zijn ze bij plotselinge regenval hiervoor niet flexibel genoeg? Bijkomend nadeel van de verschuiving naar lager gelegen gebied is dat Bruine snavelbies hier domineert. Deze soort vormt geen pollen en is hierdoor weinig geschikt als nestplaats.

De Humusmier heeft zijn leefgebied in tegenstelling tot de Veenmier juist uitgebreid (grote gele vakjes). De uitbreiding van deze soort is kleiner dan de achteruitgang van de Veenmier. Op twee plaatsen heeft de Humusmier zich gevestigd in een voormalig Veen-

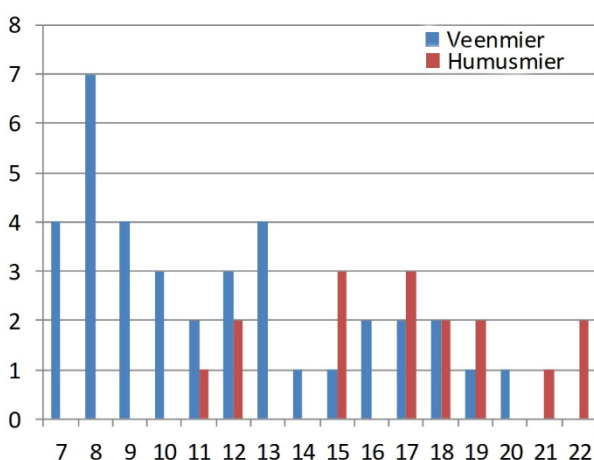

de oorzaak is van het zich terugtrekken van de Veenmier, maar dat de reden gezocht moet worden bij een te hoge temperatuur of een lage luchtvochtigheid. Aangezien de nesten zich tot 30 centimeter onder de grond kunnen bevinden (Fowles & Hurford 1996) zijn deze vrij ongevoelig voor de temperatuur zolang ze omgeven zijn door grondwater. De bovengrondse nesten waar eieren en poppen worden uitgebroed staan meer bloot aan de weersinvloeden. Deze nesten hebben baat bij een voldoende hoge temperatuur en een hoge luchtvochtigheid (North 1998 en Rees 2006). Het is dus niet de hoge temperatuur in de warme zomers maar de afgenomen luchtvochtigheid door de lage waterstand die de hoger gelegen delen ongeschikt maakt voor de Veenmier.

Hoewel de Humusmier veel agressiever is dan de Veenmier en bovendien hun nesten veel meer individuen tellen, kunnen nesten van beide soorten naast elkaar voorkomen, soms slechts 75 cm van elkaar gescheiden. De foeragerende mieren vermijden elkaar en kunnen zo naast elkaar leven. Dit ontwijken gebeurt vooral door de Veenmieren, die zo gauw ze in contact komen met Humusmieren of Moerassteekmieren, snel weglopen. Maar als een Humusmier in de buurt komt van een veenmiernest vermijdt deze op zijn beurt de Veenmieren (pers. waarn.). Als er een rijke voedselbron voorhanden is daarentegen, dan krijgen de Humusmieren altijd de overhand om deze bron te monopoliseren.

Hoogtepositionering van de nesten

Om een beeld te krijgen van de hoogte waar de nesten zich bevonden, en of er in lagere gebieden kleine

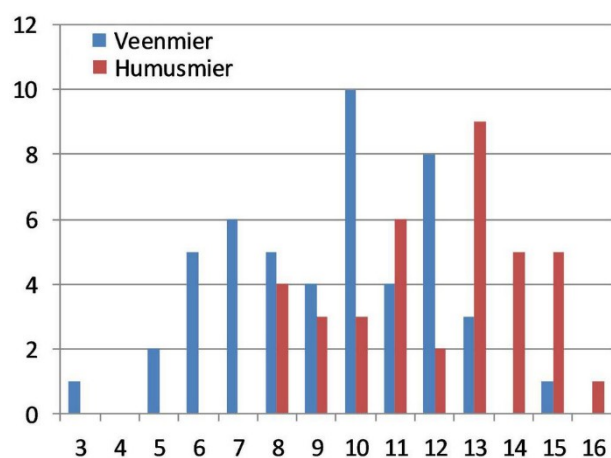

Grafiek 1. Aantal nesten (Y-as) van Veenmier en Humusmier, gerelateerd aan de hoogte van de basis van het nest; in cm boven het referentiepunt 0 (X-as) in 2018.

Toelichting: de afname van het aantal Humusmieren bij 14-16 cm is niet reëel doordat deze hoogteniveaus relatief weinig aanwezig waren.

terreinverhogingen, zoals (oude dode) pollen worden gebruikt, is zowel de hoogteligging van de basis als de top van de nesten gemeten. Hieruit blijkt hoe gevoelig de Veenmier is voor de waterstand. Vrijwel alle nesten zijn aanwezig in een hoogtemarge van maar acht centimeter (zie grafiek 1). Lager is te nat, hoger te droog. Als de hoogte van de bovenkant van de nesten wordt gemeten, verschuift de balans voor de veenmiernesten nog meer naar de lagere delen ten opzichte van de Humusmieren (grafiek 2). Dit komt doordat Humusmieren vooral in de hogere pijpenstrobulten hun nest bouwen en incidenteel nestbulten van zand maken. De nesten van Humusmieren bevinden zich in verhogingen dubbel zo hoog als die van Veenmieren, 4,9 respectievelijk 2,5 cm boven het maaiveld. De bulten zijn in natte omstandigheden juist droog genoeg voor de Humusmieren om zich te handhaven.

Uit het voorgaande valt op te maken dat een gebied met sterke hoogteverschillen ongeschikt is voor Veenmieren. Juist de overgangszone tussen nat en droog is het meest geschikte leefgebied voor de Veenmier. Licht glooiende laagten zijn ideaal. Hier kan het water zich verzamelen in de laagste delen maar blijven grote oppervlakten die net boven deze laagste delen liggen zeer vochtig. Bij sterkere hoogteverschillen worden gebieden bovendien doorsneden door veel ongeschikt droog habitat. Voor Veenmieren zijn deze vrijwel niet te overbruggen. Een ideaal gebied voor Veenmieren bestaat uit grote laagten begroeid met een vrij dichte vegetatie van Dopheide en Pijpenstrootje verbonden met andere laagten door slenken in de hogere zandruggen.

Grafiek 2. Aantal nesten (Y-as) van Veenmier en Humusmier, gerelateerd aan de hoogte van de bovenkant van het nest; in cm boven het referentiepunt 0 (X-as) in 2018.

Toelichting: Het referentiepunt is hetzelfde als in grafiek 1. De nesten liggen in hetzelfde gebied als die in grafiek 1, maar er zijn bij deze meting minder nesten gevonden.

Conclusie

Het blijkt dat de aanwezigheid van Veenmieren door de volgende factoren wordt bepaald:

- Laagtes moeten voldoende groot zijn. De hoogteverschillen binnen de laagte moeten klein zijn. Bij voorkeur moeten de laagtes bestaan uit een afwisseling van wat lagere delen waar water zich kan verzamelen en daar enkele centimeters bovenuit stekende delen waar het nog voldoende vochtig is.
  - De vegetatiestructuur moet voldoende dicht zijn om geschikte plekken te bieden om nesten te bouwen, bij voorkeur met pollen Gewone dopheide, Pijpenstrootje of veenbulten waar de nesten in gebouwd kunnen worden. Anderzijds moet de vegetatie open genoeg zijn om zonnewarmte toe te laten.
- De (schijn)grondwaterstand moet voldoende hoog zijn. Bij een te lage waterstand is de luchtvochtigheid voor Veenmieren te laag waardoor de productie van nageslacht wordt belemmerd. Pas in tweede instantie, doordat de omstandigheden voor de Humusmier juist geschikt zijn geworden, vestigt deze soort zich. In te natte gebieden, die in voorjaar en zomer regelmatig onder water staan, is de mogelijkheid om te foerageren voor de Veenmier waarschijnlijk te beperkt om een geschikt leefgebied te vormen.

Literatuur

* Van Gompel, René (2023). Inventarisatie van een populatie Veenmieren op de Malpieheide. Venkraai, Verenigingsblad van de KNNV afdeling Eindhoven; 2023 nr 4.

Fowles, A. P. and Hurford, C. (1996). A monitoring programme for the bog ant *Formica Candida* (=transcaucasica) on Cors Goch Llanllwch SSSI Carmarthenshire. CCW Natural Science Report. In Conservation genetics and ecology of the endangered Black Bog Ant, *Formica picea* by Simon D. Rees, Thesis 2006, Cardiff University p. 6

North, R. D. (1998a). Autecological studies on the black bog ant *Formica Candida* at Cors Goch Llanllwch NNR, Carmarthenshire. CCW Contract Science Report No. 331. In Conservation genetics and ecology of the endangered Black Bog Ant, *Formica picea* by Simon D. Rees Thesis 2006 Cardiff University p.6

Rees Simon D. Conservation genetics and ecology of the endangered Black Bog Ant, *Formica picea* (2006) Thesis Cardiff University.

Nest van de Veenmier - Foto René van Gompel

Het Bont dikkopje

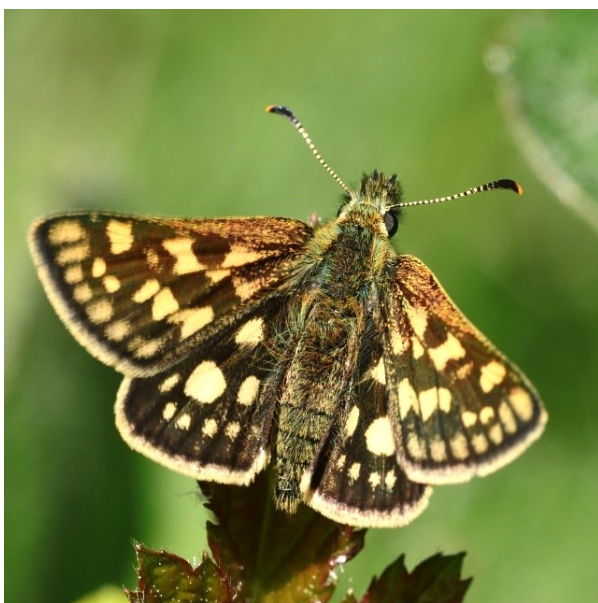
Bert van Rijsewijk

Het Bont dikkopje (*Carterocephalus palaemon*) behoort tot de familie van de *Hesperiidae*, de Dikkopjes. Het is een soort die op het noordelijk halfrond voorkomt van Noord-Amerika tot in Japan. Bij ons is het een vrij zeldzame vlinder die vliegt in twee gescheiden gebieden: enerzijds Noord-Brabant en Midden-Limburg en anderzijds het oostelijke deel van de Achterhoek en Twente. De soort heeft één generatie die in mei vliegt.

Figuur 1

Man en vrouw lijken sterk op elkaar. Het mannetje (Figuur 1) is herkenbaar aan een kwastje aan het achterlijf.

Figuur 2

Bij het vrouwtje (Figuur 2) eindigt het achterlijf puntvormig en bovendien is het achterlijf dikker: ruimte voor de eitjes!

Figuur 3

Mannetjes vertonen territoriaal gedrag. Figuur 3 toont een paring met links het mannetje en rechts het vrouwtje. Met een voorvleugellengte van 12 tot 14 mm is het een zeer kleine dagvlinder (F.A. Bink). De soort komt vooral voor op vochtige grazige plekken langs bosranden, bospaden en open plekken in het bos. Het vrouwtje legt de eitjes op grassen (*Poaceae*), in Kampina voornamelijk op Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*).

Figuur 4

De eitjes worden afzonderlijk afgezet op de bovenkant van het blad, zie Figuur 4. Het eitje heeft de vorm van een half bolletje met een doorsnede van ongeveer 0,7 mm. Dat is groot voor zo'n klein vlindertje: het eitje van de dagpauwoog heeft b.v. een doorsnede van slechts ongeveer 0,5 mm!

Het rupsje heeft zich al zover ontwikkeld in het eitje dat zijn kopje zichtbaar is. De foto van het eitje is negen dagen nadat ik een vrouwtje het eitje heb zien leggen gemaakt. Twee dagen later is het rupsje uit het ei gekomen.

Figuur 5

Het nuchtere rupsje (Figuur 5) heeft een lengte van 2,7 mm. De foto laat zien hoe het beestje eerst een gootje vormt en zo de bladranden langzaam naar elkaar toetrekt. Uiteindelijk ontstaat er zo een kokertje van waaruit het rupsje van het gras eet. Als het blad rondom dit kokertje grotendeels is opgegeten, zoekt hij een andere stengel en spint een nieuwe schuilplaats.

Figuur 6

Later in het jaar (Figuur 6) leven de rupsen vrij op de plant. De rups van het Bont dikkopje ontwikkelt zich traag en is daardoor afhankelijk van waardplanten met een lange groeicyclus. Als de waardplant op een te droge ondergrond staat bevat hij in de herfst te weinig voedingswaarde voor de rupsen.

Eind september (Figuur 6) is de rups volgroeid, verliest de groene kleur en wordt vuilwit. Vanaf dat moment eet hij ook niet meer.

Figuur 7

De rups heeft nu een lengte van ongeveer 23 mm. Verstopt in het droge gras (Figuur 7) overwintert de volwassen rups. In april verpopt hij en begin mei worden de kleuren van de vlinder door de pop-huid zichtbaar (Figuur 8) en na een paar dagen vliegt de volgende generatie weer!

Figuur 8

Het Bont dikkopje voedt zich met nectar van verschillende bloemen. De voornaamste nectarplanten zijn Braam en echte Koekoeksbloem. Wij vinden ze

in Kampina ook vaak op Kruipend zenegroen en ook wel op Parse dovenetel. Veel Dikkopjes, ook het Bont dikkopje, hebben een voor een dagvlinder een opvallend snelle vleugelslag en ze zijn mede daardoor met het blote oog nauwelijks te volgen als ze wegvliegen.

Het Bont dikkopje, een prachtig vlindertje!

Uit de kronieken van de ornithologie over Prof. Dr. K.H. Voous en zijn relatie tot Richard Meinertzhagen – meesteroplichter, Brits kolonel en ornitholoog

Rob Aarts

Vogelaars van mijn generatie weten waarschijnlijk nog dat in 1960 het opzienbarende standaardwerk "Atlas van de Europese Vogels" verscheen, door wijlen Prof. Dr. K.H. Voous (1920-2002), hoogleraar dierkunde en zoögeografie te Amsterdam.

Prof. Dr. K.H. Voous - Tekening H.J. Slijper, in Het Vogeljaar, 1990, p. 99 - Ongewijzigd - CC BY 3.0 NL

Opzienbarend, omdat Voous hierin een eerste overzicht gaf van de verspreidingsgeschiedenis en soortvorming van alle toen beschreven Europese vogelsoorten. Ik kocht het boek, nu nog antiquarisch te verkrijgen, rondom mijn veertiende van mijn spaargeld voor f62,50, een hoop geld voor die tijd. Niet omdat ik de terminologie in de veelal lange volzinnen waarvan Voous zich bediende al begreep, verre van dat, maar vanwege de voor die tijd prachtige fo-

Referenties

www.vlinderstichting.nl

F.A. Bink, Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa

to's van de besproken soorten. Bij navraag in mijn directe omgeving over de betekenis van de terminologie bleef het grotendeels stil, terwijl ook biologie-docenten schielijk afhaakten.

Voous sorteerde in zijn beschouwingen over verspreiding en soortvorming al voor op het belang van de laatste ijstijd, het Weichselien. Daarbij werd de hele noordelijke vogelwereld en ook de flora van voor die tijd, het interglaciaal Eemien, naar het zuiden gedrukt. Het einde van het Weichselien vormde de start van een warmere periode, het Holoceen, dat tot op heden voortduurt. De terugkeer van vogelsoorten vanaf ruim 12.000 jaar geleden vanuit zuidelijke ijsvrije en warmere regio's en de hiermee samenhangende hernieuwde verspreiding en soortvorming vormen een, deels uiteraard speculatieve, voedingsbodem voor theorievorming. Soortvorming t.g.v. geografische isolatie, met als schoolvoorbeeld uit een totaal andere regio, de Darwin vinken op de Galapagoseilanden. Allopatrische soortvorming, zoals die tegenwoordig deftig heet werd door Voous, en ook nu nog steeds, als de belangrijkste factor voor soortvorming vanuit een gemeenschappelijke vooroudersoort beschouwd.

Wetenschappelijk ornithologisch redeneren met respect voor andere visies, dat was typisch de kracht van Voous. Via DNA-onderzoek kunnen soortvormingsprocessen nu beter worden vastgesteld. DNA-onderzoek is op dit moment de standaard voor fylogenetisch (historische soortvorming) stamboomonderzoek bij alle soortgroepen. Taxonomische discussies zullen geleidelijk, met de nadruk op geleidelijk, verstommen, maar problemen als hybridisatie zullen zich blijven voordoen of zich kunnen zich manifesteren in de loop van de tijd. De structuur van DNA werd al in 1953 ontdekt door de Amerikanen Watson en Crick. Beiden kregen de nobelprijs daarvoor. Overigens werd deze Watson die prijs samen met al zijn overige versierselen ontnomen wegens verregaande

racistische uitspraken. Een collega over Watson: "Hij is de meest onaangename persoon die ik ooit heb ontmoet".

Voous kon van de ontdekking van het dna nog geen vergelijkend gebruik maken in soortvormingsprocessen en taxonomie omdat daarbij begrip van de vorming van mutaties essentieel is. Sinds corona moet dit verschijnsel globaal bij zowat iedereen wel zo'n beetje bekend zijn, maar het zou toch heel goed zijn aan dit lastige fenomeen meer aandacht te schenken op een studieavond. Dit bevordert denkkracht en inzicht in processen van fundamenteel ornithologisch belang. Je kunt je er niet meer aan onttrekken! Mutaties zijn bewezen fenomenen en onverbrekkelijk verbonden aan evolutie. Zelf zijn we ten slotte vanuit de allereerste levende cel op aarde al muterend geëvolueerd tot wat we nu zijn en dus niet in vol ornaat volgens sommige anti-evolutionisten door God op aarde geplaatst.

"Inmiddels leven we zelfs in een wereld met een gemuteerd Godsbeeld: De gemuteerde kerk is leeg! De Christenpolitiek verkocht zich aan liberalisme, weigerde de andere kant uit te kijken en werd geëlimineerd, terwijl gemuteerde populistten in het huidige narcistische tijdperk feestvieren op de puinhopen van liberaal politiek onvermogen. Wat er in de toekomst rest aan klimaat- en natuurbeleid in een door gebrek aan intellect gemuteerde maatschappijvisie laat zich raden!" Waarvan mijn uiteraard persoonlijke acte!

Een belangrijk gegeven is dat Voous in zijn Atlas de verhoging van de gemiddelde jaartemperatuur in Europa al bestempelde als mogelijke oorzaak voor verschuivingen in de verspreiding van soorten. Hij had het bij het juiste eind.

Voous maakte in zijn atlas uiteraard ook gebruik van inzichten van meerdere wetenschappers en andere deskundigen op ornithologisch gebied. Een daarvan was de Britse kolonel en ornitholoog Richard Meinertzhagen (1878-1967) aan wiens visie Voous in de Atlas bij ten minste 16 vogelsoorten refereert. Ik houd het in het volgende bij de rol van Meinertzhagen in de ornithologie, hoewel zijn rol als militair in WO1 en 2 al even lachwekkend als frauduleus was, waarbij vooral de leugen regeerde in zijn dagboeken en achter een borst vol medailles, terwijl hij in de militaire geschiedenis waar hij deel van uit zou moeten maken niet wordt genoemd. Opmerkelijk!

Voor wat zijn betekenis voor de ornithologie betreft val ik maar direct met de deur in huis. Hij werd begin jaren 20 vorige eeuw al door de bekende en ook door Voous in de Atlas aangehaalde Amerikaanse

Meinertzhagen, 1922 – Bron: Wikimedia Commons

ornitholoog Charles Vaurie, die met Meinertzhagen regelmatig op expeditie ging, verdacht van diefstal van vogelbalgen (huiden van geprepareerde vogels) uit diverse musea in Europa en later New York. Verdenkingen waren nog geen bewijzen en werden dus nog niet publiekelijk gedeeld. Meinertzhagen behoorde tot de Britse ornithologische high society, aanschurkend bij de Rothschild bankiersfamilie.

Hij schopte het later zelfs tot voorzitter van de British Ornithological Union, niet het minste instituut op ornithologisch gebied in de wereld, en was bovendien een innemende persoonlijkheid en graag geziene gast op feesten en partijen en één van 's-werelds bekendste vogelverzamelaars. Hij schonk in 1954 zijn verzameling van 25000 balgen aan het British Natural Museum in Tring, een particulier topmuseum gesticht door Walter Rothschild. Bepaald geen omgeving waarin verdachtmakingen voor de hand lagen. Terwijl hij vanwege zijn grote naam in Engeland in de hogere ornithologische kringen min of meer genoot van onschendbaarheid trok hij door Europa met zijn "little cousin" Tess Clay, dertig jaar jonger dan hij. Hij bezocht ornithologische congressen in diverse plaatsen en verzamelde vooral balgen.

Hij had de licentie om nieuw ontdekte soorten of ondersoorten van naam te voorzien. Een dozijn werd

genoemd naar de naam van Tess, Theresa. Een ervan was *Montifringilla theresae*, de door hem in 1937 ontdekte endemische Afghaanse sneeuwvink, uiteraard de “Meinertzhagen’s sneeuwvink”. Overigens zegt die ontdekking toch wel iets over zijn kwaliteiten als vogelaar! Hij werd in het wereldje gezien als een van de beste vogelaars uit zijn tijd. Ere wie ere toekomt, toch? De vogel en de naam ervan bestaan nog steeds. De andere namen zijn niet meer te achterhalen.

Door collega ornithologen werden de acties van Meinertzhagen als volledig geschift geduid. Pas jaren na zijn dood in 1967 verscheen in 1993 een eerste belangrijk artikel over de balgencollectie in “IBIS”, het “International Journal of Avian Science”: “Richard Meinertzhagen, A Case of Fraud Examined”. Het geval werd publiek gedeeld door de onafhankelijke ornithologische wetenschappelijke wereld, waarmee de postume strop werd gelegd rond de nek van Richard Meinertzhagen. Pamela Rasmussen, vooraanstaand Amerikaanse ornitholoog ging samen met Robert Prys-Jones, hoofd avifauna in het Natural History Museum en Bird Life International wetenschapper Nigel Collar aan de slag met de collectie van Meinertzhagen. Tot ver na de eeuwwisseling waren zij ermee doende. Voor zover mij bekend werden de balgen in musea in de VS niet onderzocht!

Om de fraude van Meinertzhagen te ontmaskeren werd gebruik gemaakt van röntgenstraling, microfoto’s en weefselonderzoek in samenwerking met de FBI. Vele balgen bleken geopend en het stopmateriaal werd geheel of deels vervangen door Meinertzhagen’s eigen materiaal ter maskering van de diefstallen onder de collectie. De bijbehorende labels werden vervangen door eigen labels met vervalste informatie over o.a. de vindplaatsen van de betreffende vogel. Dit alles op een uitermate slimme en vakkundige wijze. Sommige soorten bleken verzameld op hele andere plaatsen dan de oorspronkelijke vondst, gedaan door anderen, waardoor de verspreiding van soorten uiteraard een typisch Meinertzhagen karakter kreeg. Een onvoorstelbaar zinloze actie en wetenschappelijke doodzonde van een man met een onvoorstelbaar groot zelfbenoemd ego, dat tot ver na zijn dood door de Britse ornithologische high society werd beschermd. Na zijn ontmaskering bleek hij de grootste fraudeur uit de ornithologische geschiedenis en wat betreft zijn grootste adepten en bewonderaars: “He bamboozeld them all”.

De vraag rijst nu of Voous op de hoogte was van deze bamboezelarij (vanaf nu een prachtig anglicisme voor bedrog, fraude en oplichterij). Dat beiden elkaar

kenden leidt m.i. geen enkele twijfel. Ook moet Voous bijna zeker op de hoogte zijn geweest van de verdenkingen jegens Meinertzhagen, maar of dat ook al het geval was ten tijde van de redactie van de Atlas blijft de vraag. In mijn visie had Voous dat toen al kunnen weten, omdat hij in de Atlas immers eveneens al refereerde aan soortverspreiding visies van Charles Vaurie, de vroege ontdekker van de fraude van Meinertzhagen. Voous was ook in Engeland een gerespecteerd taxonoom, die met zijn taxonomische visies rust gaf aan het woelige taxonomische front in Engeland (waarover een volgende keer meer) en die regelmatig werd genoemd in publicaties waarin ook Meinertzhagen voorbijkwam. Ik heb de bijdragen van Meinertzhagen in de Atlas bekeken en vergeleken met die van wetenschappers. Meinertzhagen achtte zichzelf als van alles, maar was absoluut geen wetenschapper. Het ontbeerde hem aan wetenschappelijk redeneren en inzicht in soortvormingsprocessen: “Vogels die op elkaar lijken behoren tot dezelfde soort” was zo ongeveer zijn uitgangspunt. Dit in lijn met de ondersoortenstrijd in Engeland toentertijd. Waarom Voous hem een plaats gunde in de Atlas blijft een raadsel, maar was m.i. mogelijk ingegeven door de bekendheid die Meinertzhagen genoot in de ornithologische wereld.

Het British Natural Museum in Tring is een prachtig museum, mogelijk vergelijkbaar met Naturalis. Op geen enkele wijze wordt in de website van het museum verwezen naar Meinertzhagen of zijn geschonken collectie balgen. Meinertzhagen publiceerde overigens ook diverse boekenwerken onder eigen naam. De publicatie van zijn “Birds of Arabia” leidde tot een directe confrontatie met Charles Vaurie”, die hem in “IBIS beschuldigde van plagiaat uit het oorspronkelijke manuscript van “Birds of Arabia door George Latimer Bates. Meinertzhagen zou het oorspronkelijke manuscript nooit hebben ingezien, laat staan in bezit hebben gehad. Voor hij stierf schonk hij het manuscript aan de bibliotheek van het British Natural Museum. Ongelofelijk! Een ongekende bamboezelaar!

Literatuur

- “Richard Meinertzhagen, A case of Fraud examined”, IBIS 1993
- “Ornithologist’s stunned by bird collectors deceit”, Rex Dalton, Nature, sept. 2005
- “The Meinertzhagen Mystery”, the Life and Legend of a Colossal Fraud, Brian Garfield, 2007.

Venkraai, KNNV Afd. Eindhoven, Ansbalduslaan 10-B, 5581CW Waalre

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

